

РОДОПСКА САМОВИЛА. — RODOPSKA VILA.
(Картина на Ив. Мърквичка. — Slika Iv. Mrkvička.)

Самовила.

(Къмъ картината въ заглавието.)

„Ангелино, Самовилска зово!
 Не оди во гора, не бери ми билки,
 Не бери ми билки, не суши ми гора.
 Не суши ми гора, брата да лекуешъ;
 Братъ се не лекуетъ.
 Брата ти любитъ морска Самовила;
 Ако не вѣрувашъ, искачи се горе,
 На върхъ на планина, на рамна рудина,
 Та погледай долу по поле широко;
 Во поле ке видишъ дърво китатово,
 Подъ дървото седитъ морска Самовила . . .
 Кога ке ъ видишъ, да не се улашишъ;
 Да не се улашишъ и да не плачишъ;
 Туку да запнешъ и да се насмѣишъ,
 И да ѣ речешъ: „Снахо Самовило,
 Отпуци ми го мои мили брата!“ . . .

(Българска народна пѣсенъ.)

Славянската Бесѣда въ София.

Въ културно отношение играятъ дружествата важна роль у всичкитѣ народи. Българитѣ, като сж знаели това, захванали тутакси слѣдъ освобождението да си ги учреждаватъ: най-напрѣдъ въ столицата, сетнѣ и въ провинциалнитѣ градове; а нѣкои дружества, като Браилското книжовно, били устроени вече прѣди освобождението и значително сж влияли върху умственното развитие на народа и сж подготвили почвата за днешния културенъ напрѣдъкъ въ България. Нарочно споменуваме това дружество, защото си сжществува още днесъ, прѣмѣстено отъ Браила въ столицата, и показва отъ година до година доста хубави успѣхи на книжовното поле. На второто мѣсто подиръ него — нѣма да сгрѣшъ, ако поставя Славянската Бесѣда; защото тя е най-старото дружество въ София, основано скоро слѣдъ освобождението прѣзъ 1880. год. И каквото извърши книжовното дружество на своето поприще, това направи Бесѣдата въ отношение на дружественния животъ въ столичното общество; а по-

неже обичатъ провинциялнитѣ градове да подражаватъ живота въ столицата, то е могло дружеството посредствено да влие и върху подобрието начина на общественния животъ — тѣй да кажъ — въ цѣла България. Въ разни градове захванахъ да се устрояватъ слѣдъ година или двѣ-подобни дружества, и ако не успѣхъ да извършатъ нѣщо голѣмо, причината не е въ уставътъ на Бесѣдата, който подражавахъ, нѣ въ различни мѣстни обстоятелства; защото Славянската Бесѣда продължава да съществува още днесъ, нейната организация е укрѣпена добрѣ въ нравствено и материално отношение, когато имитациитѣ не бѣхъ толкова щастливи. Тѣзи послѣднитѣ забравихъ често пакти, какво казва българската девиза: съ единението (съгласието) прави силата. А между членоветѣ на Бесѣдата е съществувало постоянно братско съгласие; тѣ не допуснахъ да изникнатъ партизански борби въ дружеството, нито между самитѣ Българи, нито между тѣхъ и другитѣ Славяни. При такава хармония трѣбвало е да се осъществи старата латинска пословица: *Concordia parvae res crescunt . . .*

Дѣйствително отъ малка дружба Славянската Бесѣда порасна и стана голѣмо дружество, съ което може да се гордѣе столицата, а даже и България. За това мислимъ, че ще бѣде интересно за читателитѣ ни въ другитѣ славянски области, ако имъ прѣдставимъ въ главни черти развитието на дружеството отъ първитѣ години до днесъ. Това ще бѣде и умѣстно именно сега, когато се готви Славянската Бесѣда да отпразнува на 21 май т. г. петнадесетъ годишнината на съществуванieto си. По случай на това праздненство ще се издаде единъ юбилеенъ сборникъ, въ който ще бѣде подробно описано устройството и развитието на дружеството.

Цѣльта на Славянската Бесѣда указана е въ чл. 1 на Устава: „да възбужда и подобрява дружественния животъ въ обществото“. Тя е постигвана чрѣзъ основанието на едно дружествено читалище, въ което всекога сж се намирали вѣстници и списания на разни славянски езици. Първата година им ало 7 български, 4 руски и 6 други славянски вѣстници; тѣхното число е расло отъ година до година: лани е имало вече 40 български вѣстници, 9 руски и 6 разни други славянски; освѣнъ това 15 френски, 4 нѣмски и 4 английски, всичко 54 вѣстници и списания. Дружественната библиотека брои 587 тома, които прѣимущественно се отнасятъ до Славянитѣ.

Често пакти сж се давали поучителни скаски съ народно-економическо, литературно и общо-поучително съдържание. Прѣзъ първата 1880/1 год. е имало такива три; а послѣ всека година по пѣколко. Надлежната тема се е обработила всекога отъ едно вѣщо

лице измежду членоветѣ на дружеството и изложила обикновенно въ присѣтствието на многобройна публика. Колко полезни наставления, колко хубави идеи сѣ могли по тоя начинъ да се разпространяватъ по между обществото, което бѣше особено прѣзъ първитѣ години жѣдно за такива скаски. — *Utile dulci* (полѣзното къмъ приятното) казва Хораций, и споредъ тоя принципъ Бесѣдата е давала на своитѣ членове възможността, да се упражняватъ въ пѣнието, музиката и гимнастиката и да се забавляватъ; приготвявала концерти, вечеринки и т. н. Вече прѣзъ първата година е имало 5 концерти и забавления; а прѣзъ 1894 имало е 6 балове, 5 танцовални и 2 семейни вечеринки. Концерти сѣ давали въ салона на дружеството прѣзъ послѣднитѣ години често пѣти отъ разни артисти, както и многобройни театрални прѣдставления отъ различни български трупы. Всичко това е пораснало одъ малки начала: колкото бѣхж първитѣ концертъ и първити вечеринки скромни и незначителни, толкова бѣхж тия прѣзъ послѣднитѣ години блѣкави и привлекателни. Бесѣдата е станала въ извѣстна смисълъ центръ на столичний дружественъ (общественъ) животъ, къмъ който се стрѣми почти всичката интелигенция. Това го доказва и постоянното уголѣмяване числото на членоветѣ: при основанието на дружеството прѣзъ г. 1880 е имало записани само 58 члена, въ края на 1881 год. вече 249, а въ 1894 год. даже 431 членъ. Въ туй се вижда животъ, това е голѣмъ напредѣкъ!

Изложенитѣ факти щѣли да си иматъ по-вече мѣстно (локално) значение, ако да не бѣше останало дружеството всекога вѣрно на своето название Славянска Бесѣда. Съ това название дружеството постоянно се е гордѣло и е показало чрѣзъ своитѣ дѣла, че е достойно да го носи: и дѣйствително — както казахме по-горѣ — въ дружеството не е имало никога разногласие между членоветѣ по принципиални въпроси, тѣй като цѣльта му е отъ началото до днесъ: сближаване, а не раздоръ — запознавание и любовъ, а не отстранявание и умраза.

Тая цѣль е священна, такива основи сѣ здрави. За радъ това Бесѣдата се е развивала толкосъ успѣшно, и полученитѣ резултати бѣхж толкова блѣкави.

„Законътъ на естеството е такъвъ — казва словенский поетъ Косески — че отъ малкото да порасва голѣмото“; това се е осъществило тоже при Славянската Бесѣда: отъ малка една дружба, която въ началото не е располагала ни съ собственна стая, стана едно голѣмо и славно дружество, което си има сега собственъ домъ въ центра на столицата и много красивъ, пространенъ салонъ, въ

който могатъ да се прибиратъ не само членовѣтъ, нъ и тѣхнитѣ гости при различни празненства и увеселения. Годишната равностѣтка на Бесѣдата прѣзъ 1894 год. възлиза на 26.435 лева; а имуществата прѣдставяватъ една стойностъ по-гольма отъ 100.000 лева.

И така Славянската Бесѣда въ София може да послужи за примѣръ на много други общественни учрѣждения, които искатъ да се развиватъ добрѣ и да напрѣдватъ бързо: тѣ трѣбва да иматъ постоянно прѣдъ видъ цѣльта, да употрѣбаватъ подходящи срѣдства, да оставятъ на страна егоистическитѣ побуждения, а да гледатъ общественни интереси, сирѣчь да държатъ високо принципътъ на солидарността, която за жалостъ именно между Славянитѣ още не е достатъчно развита. Всеки единъ отъ насъ нека се управлява споредъ изречението на славния чехски патриотъ Вилхелмъ Перичинъ (1435—1521 год.), което е станало въ Чехия пословично: „Съ едновѣрцитѣ вѣрвамъ, съ съгражданитѣ живѣя, а съ братията умирамъ.“

Тогавъ бѣдѣщето е наше!

А. Б.

Narodno šolstvo na Slovenskem.

Ро jednoletnem odmoru izšel je v Mariboru znovič «Popotnikov koledar za slov. učitelje», obsegajoč med drugim popolno statistiko našega šolstva. Ker je to zanesljiv šematizem, nabral sem iz njega naslednje podrobnosti, katere podajem tu z nekaterimi opazkami.

Vseh narodnih šol nahaja se na slovenskej zemlji (izvzemši mesti Trst in Celovec) 936, ne vštevaje do teh raznih zasebnih šol. V te šole zahaja 190.753 otrok, torej nekoliko (76) manj nego l. 1892. Izmed teh je 97.014 fantov in 93.739 deklet. Vseh otrok, ki so dolžni obiskovati šolo, nahajamo 214.276 (namreč 108.668 fantov in 105.608 deklet), iz česar razvidimo, da še 23.523 otrok ne obiskuje šole. Kakó so pa razdeljene šole na posamezne dežele in okraje, kaže nam naslednji pregled.

Največ šolskih okrajev nahajamo na slov. Štajerskem, namreč 27 z 279 šolami, katere obiskuje 33.116 fantov in 32.588 deklet.

Otrok, ne obiskujočih šole, je na slov. Štajerskem skupaj 6068 (2912 fantov in 3156 deklet).

Na Kranjskem nahajamo šolskih okrajev samo 12 s 324 šolami, katere obiskuje 35.408 fantov in 34.774 deklet.

Otrok, ne obiskujočih šolo, je na Kranjskem še 10.765 (namreč 5750 fantov in 5013 deklet).

Primorje je razdeljeno na 7 šolskih okrajev s 157 šolami. V deželi Goriškej se nahaja 145 šol, obiskovanih od 12.495 fantov in 11.911 deklet.

K temu je treba prišteti še 11 šol v tržaškej okolici, v katere zahaja 3389 otrok (1896 fantov in 1493 deklet).

Otrok, ne obiskujočih šolo, je na Goriškem 1938, (namreč 1068 fantov in 870 deklet).

Istrija šteje skupaj 70 šol, v katerih je 5779 fantov in 4810 deklet.

Na Koroškem obiskuje 16.537 slovenskih otrok 106 šol.

Otrok, ne obiskujočih šolo, je na Koroškem samo 1100 (namreč 567 fantov in 533 deklet).

Težavno je določiti, koliko otrok izmed tega splošnega števila 190.753 ne pripada k slovenskej narodnosti, kajti skoro vse šole na Koroškem, slov. Štajerskem, v Primorju in Istriji so utrakvistične in jedino na Kranjskem nahajamo šole s slovenskim naučnim jezikom. V prvih dveh deželah primorana je naša mladina pridobivati si znanja s pomočjo nemščine, v ostalih dveh pa s pomočjo italjanščine, vsled česar nahaja ona v svoji izobrazbi ogromno oviro.

Ze pri prvem pogledu na to splošno število naše mladine vidimo, da število fantov število deklet skoro povsod zeló nadkriljuje. Kaj redki so okraji, kjer bi ta razlika ne bila tako velika, a še redkejši oni, kjer bi število deklet nadkriljevalo število fantov.

Otrok, ne obiskujočih šolo, je največ na Kranjskem, potem (sorazmerno s številom prebivalstva) največ v Istriji, na slov. Štajerskem v Primorju in najmanj na Koroškem. Glavni vzrok, da otroci izostajajo iz šole, treba je iskati najpogosteje v neugodnih krajevnih razmerah, zlasti v planinskih krajih, kjer otroci vsled oddaljenosti šol, navzlic vsej dobrej volji dotičnih, ne morejo obiskovati, posebno še po zimi, ko sneg pota zamete. Vsekako pa je moči konstatirati, da se število analfabetov manjša pri nas od leta do leta.

Učiteljev in učiteljic smo naštehi okolo 2700. Izmed teh nahaja se že 1560 oseb v «Zavezi slov. učiteljskih društev», kakoršnih je na Slovenskem 29. Na vsakega učitelja (učiteljico) pripada torej povprečno 42 otrok, na vsako šolo pa 204 otroci.

Šolske razmere na Slovenskem so torej v poslednjih letih znatno napredovale, a s časom bode napredek slovenskega šolstva še večji; kajti povsod vidimo živo zanimanje za dobre šole in za oliko naroda. V ta namen delajo duhovni kot posvetni kolikor premorejo. P. M.

Ivan pl. Zajc.

Kakav bi bijednik bio rod ljudski na zemlji, da su mu kao Adamu vrata raja za vazda ostale zatvorene i dveri božanskog hrama umjetnosti! — A što bi bile sve umjetnosti bez glazbe, koja je među njima najmoćnija i najsavršenija: najsavršenija jest, jer se dosele jedino o njoj može znanstveno dokazati, za što ona u čovjeku pobudjuje čuvstvo milja i ugone. Estetski je sud jedino kod glazbe stalan, siguran. A najmoćnija je glazba za to, jer ona svojom čarobnom snagom kao kakav nebeski glas prodire u vsaku dušu, pa ju tješi i nasladjuje, uzvisuje i oplemenjuje. — Orfej je svojim božanskim pjevanjem gorske lave pretvarao u pitome i krotke jaganjce, Arion začarao pliskavice, Femije su i Demodok zasladjivali gozbe ljudima na zemlji, Apolon bogovima na vedrom Olimpu.

Stoga nije čudo, što su svi narodi od pamtivijeka gajili i pazili glazbu radi njezine velike kulturne moći, a glazbenike štovali i cijenili, slavili i š njimi se ponosili. Verdi je ponos Talijana, Gounod Francuza, Glinka Rusa, Smetana Čeha, Wagner Nijemaca. Ponos je pako i dika Hrvata Ivan pl. Zajc, koji jur četvrt stoljeća radi na njihovu glazbenom polju. U najnovije vrijeme i sam je kralj redom odlikovao njegov rād, a narod ga diljem domovine zanosno proslavio. Za to mislimo, da ćemo ugoditi čitaocima «Jugoslav. Glasnika», ako im u kratkim crtama predočimo život ovoga najvećega glazbenika na slavenskom jugu.

Ivan se pl. Zajc rodio 3. kolovoza 1834. na Rijeci od oca Ivana, koji bijaše glazbenik, pukovnijski kapelnik, a od god. 1833—55 ravnatelj glazbenoga zavoda i kapelnik riječkoga orkestra. Za cijelo se kao kod Mozarta tako i u našega Ivana za rana živo odrazivalo glazbeno zanimanje očevo. Kao Mozart, tako je i Zajc već kao dijete pokazivao neobičnu volju i osobit dar za glazbu. Već u petoj godini učio je vrlo marljivo gusle i glasovir, a u šestoj je prvi put stupio pred opčinstvo te na glasoviru odsvirao tešku fantaziju Hercovu iz Rossinijeve opere «Mosé». — Otac je Ivanov kao i Ovidijev htio, da mu sin bude odvjetnik; ali kako Ovidije nije htio, da uči govornništvo i prava, već je pjevao, tako je i Zajc u gimnaziji pod latinskim satovima skladao. Neki njegov drug napisao mu libreto: «Marija Terezija», a Ivan odlučio da sklada operu. Bilo mu je 12 godina. Prvi je čin bio gotov; ali kod drugoga čina ulovi otac djelo, pa š njime pod ključ. Ali sve to nije koristilo, jer — «naturam si expellas furca, tamen usque recurret». Napokon sklonuše profesori otca, neka pošalje Ivana poslije svršene gimnazije na Milanski konservatorij. Tako i bude. U Milanu učio je Zajc šest godina. Mjeseca

septembra 1855. godine svrši svoje nauke s veoma lijepim uspjehom. Te godine dade ravnatelj Rossi svojim pitomcima libreto: «La Tirolese», da ju za tri mjeseca uglazbe. Pošto je rok minuo i profesori pregledali radnje, izjaviše, da je Zajčeva skladba najbolja. Već je u to vrijeme Zajc imao 89 svojih kompozicija! — Htjedoše ga zadržati kao zamjenika ravnatelja opere u «Teatro della Scala» u Milanu, ali Zajc pohrli k svojim kući. U to mu umre otac a doskora i mati. Za mladog umjetnika nastade sada dužnost, da se pobrine za budućnost svoje male sestrice, za to prime mjesto kazališnog ravnatelja na Rijeci. Tuj izradi do godine 1862. svoj 152. opus; ovdje svrši tri opere, koje bijaše već u Milanu zamislio: Amelija, Mesinska nevjesta i Adela. — Opera Amelija primljena bi velikim oduševljenjem. Ali jedva prošla slava, kad al mladoga i mnogo hvaljenoga umjetnika snadje teška bolest, koja ga na punih osam mjeseci prikova na krevet. Kad je ozdravio, preseli se godine 1862. v Beč, gdje ravnatelj «Karl-Theatra» Lehman u njega naruči komičnu operetu. Zajc prouči Offenbacha i Suppéa i složi operetu: «La festa da Ballo». Ali istom svrši taj posao, a on opet opasno oboli i odleža pò godine; a kad ustade, Lehman bijaše napustio «Karl-Theater». Tako mu propadoše nade, i Bog zna, kuda bi bio dospio mladi umjetnik, da mu ne bude pomoći od Suppéa, koji je bio poznat u Beču. Suppé preporučí Zajca Treumannu, s kojim Zajc sklopi ugovor na više godina, da će mu slagati operete. Ali eto opet nevolje: istom Zajc počeo raditi, a ono Treumannovo kazalište izgori do temelja. Zajc malo da nije očajao. Ali mu Treumann poruči, da je zakupio «Karl-Theater» i da sklopljeni ugovor i dalje vrijedi. Kroz to vrijeme složi Zajc mnoge operete, koje mu na daleko pronesoše njegovo ime. Najglavnije su: Fitzliputzli, Lazaroni, Mračnjaci, Boysiska vještica, Momci na brod, U Meku, Sonambula, Otmica Sabinjanka, Sastanak u Švajci, Župni sud, U novi svijet, Djevojački sni, Strijelac od Pottensteina i dr.

Godina 1864. sastade se Zajc sa svojim bivšim učenicom i pjesnikom Dežmanom, koji je u Zajčevu kuću uveo cvijet mlade hrvatske inteligencije u Beču: Šenou, Markovića, Preradovića, Mažuranića, Zahara i dr. U tako uglednom krugu, u koji bi dolazio i biskup Strossmayer — poče Zajc skladati kompozicije u čisto slavenskom duhu, dok se je prije držao pod utjecajem Suppéovim i Offenbachovim lake bečke muzike. U ovo vrijeme nastadoše oni krepki i prekrasni zborovi: U boj!, Večer na Savi, Istočna zora, Kad?, Bože živi! — I Zajc i njegovi zemljaci uvidješe doskora, da je šteta, što Zajc svoju bujnu fantaziju, svoj južnjački žar i svoju vanrednu plodovitost i darovitost troši na plitke tekstove, kojim su ga služili rdjavi bečki libretisti. I dodje do preloma.

Pregnućem Zigrovića, Dežmana, Perkovca, Šenoe, Trnskoga, Markovića i Zahara zamijeni u Zagrebu operetu opera, kojoj postade Zajc ravnateljem. — 21. veljače 1870. on je prvi put stupio na

Ivan pl. Zajc.

kapelničko mjesto hrv. narodnog kazališta i dirigovao svoju dražesnu operu Mjesečnicu. Zagrepčani pozdraviše burnim pljeskom umjetnika Hrvata, o kom se glas već bio pronio u Milanu i Beču.

Zajčevim dolaskom otpočinje u Zagrebu stalna hrv. opera, a za-nj samoga kao vatrenoga i zanosnoga pobornika ove umjetnosti nastade novo doba stvaranja, na koje se on dao svom snagom svoje umjetničke duše. Najprije iznese Zajc Verdijevog *Trovatora*, za tim još 17 opera, među tima tri izvorne, i to «*Ljubavi i zloba*» od genijalnoga Lisinskoga (glazbenika, koji predstavlja perijod ilirskoga preporoda) i dvije svoje: *Mislava* (libr. od Markovića) i *Bana Legeta* (libr. od Dežmana).

Od god. 1876. napisao je Zajc jošte ove opere: *Nikola Šubić Zrinjski* (libr. od Badalića), *Lizinka* (libr. od I. E. Tomića), *Pan Tvardovski* (libr. od I. E. Tomića), *Zlatka* (libr. od Harambašića), *Gospodje i husari* (libr. od I. E. Tomića), *Kraljev hir* (libr. od Stj. Miletića), *Afrodita* (libr. od N. Milana) i prekrasnu glazbu *Gundulićevoj Dubravci*. Uz ovaj obilni i teški rad napisao je svu silu orkestralnih radnja, misa, kantata, oratorija, veliku «*Trilogiju*» na osnovu hrv. narodnih napjeva, «*Stabat Mater*» u formi oratorija, *Psalm Davidov 31.* u formi oratorija na dva razdjela za sole, mješoviti zbor i za orkestar, *Novi album napjeva* (za sole, sopran, mezzo sopran, alt, tenor, bariton basso i za glasovir), «*Prvi grijeh*», velika alegorička opera u 4 čina (libr. od Str. Kranjčevića), *Naši Leopoldovci*, deskriptivna glazba s pantomimičkim slikama i s baletom u 4 čina, veliki broj ouvertura, i inih kompozicija. Sada svršava novu veliku operu iz mletačke povjesti «*Armidu*» u 4 čina (opus 852).

To je u letimičnom pregledu prema tjesnim granicama ovoga lista prikazan rad Zajčev, kojega nijesu mogle sjajne ponude izvabiti u onu bajnu zemlju, «gdje limun cvate i naranča žuti», već je ostao vjeran svojoj domovini, kojoj je toliko izorao neorana prije njega glazbenog polja. Zajc, kojega *Kuhač* nazva «lavom hrv. glazbenika» jest i ostaje osnivač glazbe velikoga stila u Hrvatskoj, koja je 25godišnjicu njegova blagoslovnog djelovanja i u najzabitnijem zaseoku upravo plamenim zanosom proslavila. Među «*Momcima na brodu*», koji ladju kulturnoga napretka u Hrvatskoj snažnom rukom otiskuju pučinom prema luci prosvjete, jedan od najsnažnijih i najzaslužnijih jest bez sumnje Ivan pl. Zajc. — A da Hrvati sretno plove morem napretka, priznao je prigodom svoga gostovanja u Zagrebu i glasoviti talijanski traged *Rossi*, kad je rekao: «Mlad ste narod, nu meni se čini, da narodna vaša ladja brodi prema luci, u kojoj će se sastati i usidriti sa najprosvjetljenijim narodima svijeta».

ff.

O Vilah.

K sliki na prvej strani tega zvezka.

Vilah (Samovilah) pripoveduje se mnogo v narodnih pesnih in pravljicah Jugoslavjanov: ne samo v naših planinah po Slovenskem, nego tudi po Balkanu in ob Rodopih je še dandanes dosta slišati o teh mitičnih bitjih med priprostim narodom. Takšna pripoved dala je motiv sliki, katero je umetniški izdelal naš sodelavec g. prof. Mrkvička za navzoči zvezek. Tukaj se nam predstavlja sicer Rodopska Vila, a isti obraz in isti prizor bi imel svoj pomen tudi tedaj, ako bi podpisali pod sliko «Slovenska Vila».

Kaj vse pripoveduje naš narod n. pr. pod konjiško goro o Vilah? Dobro še pomnim, kar mi je moja rajna mati kot fanteku pripovedovala o Vilah (Divjih ženah). Na južnej plâti konjiške gore v sredini med Lindekom in Črešnicami je neka skalnata votlina, koder so po narodnem sporočilu živele nekdanje «divje žene». One so se skrivale po gorah, med košatim drevjem, bile so sicer divje, ali ljudem navadno prijazne: svetovale so kmetu, kedaj naj orje in seje, da mu bode zemlja bolje rodila, in naznanjale mu, kedaj bodo prišli slabi časi. Niso se doblizevale nikdar vasem ali hišam, nego od daleč so klicale: «kmet pojdi orat, pojdi sjat!» A za ta dober svèt imele so one pravico pobirati zrnje, ki je padalo v stran njive, ter ob žetvi zbirati klasje, katero je ostalo nepobrano; sicer pa so dobrosrčni kmetovalci še nalašč puščali na njivi več paberkov. Ako se je kdo podal v goro, skrivale so se Vile za gostim drevjem ter prijazno smehljale; a spet pobegnile, čim bi se jim kdo hotel približati.

Ta prizor je ravno ujel naš umetnik gosp. prof. Mrkvička. Obraz Vilinski nam predstavlja pravi jugoslavjanski tip, kakoršni se nahajajo tudi med Bolgari živečimi ob Rodopih. Vila se skriva nekako preplašena za deblom stare lipe s prijazno smehljajočim se licem, kakor da bi hotela reči: Jaz sem ti vendar prijateljica, želim ti vse dobro — samo se plašim tvoje družbe, živim osamotena («Samovila» po bolgarski), ter ti prorokujem tvojo srečo že ob rojstvu (rojenica) in ob vsaki drugi priliki v življenju.

Bolgarska pesen v današnjem zvezku pa pripoveduje, da je sestra hodila iskat v goro zdravilnih rastlin za bolnega brata, ter da je čula glas: «Angelina, ne beri rastline, ne suši gozd, vse ne bo pomagalo bratu. Njega mori ljubezen Samovile. Ampak idi sestra na vrh planine, pa pogledaj dolu na polja. Tam boš videla košato drevo, pod katerim sedi Samovila. Čim jo vidiš, nikar se ne preplaši, nikar se ne jokaj; samo jej reči: «Snaha Samovila, pusti mi mojega milega brata!»

V nekaterih slučajih Vila usliši prošnjo, daje bolnemu zdravila itd., a v drugih pride na tihoma, zgrabi otroka, ter ga odnese v neznane kraje, ali pa vzdigne celó odraslega do sinjih oblakov in ga uniči.

V srbskih narodnih pesnih poje sama Vila o svojem poreklu tako-le:

А мене Вилу од горе,
Мене је гора родила,
У зелен листак повила;
Јутрења роса падала,
Мене је Вилу дојила;
Од горе ветреџ дувао
Мене је Вилу шикао;
То су ми биле дадије.

(Караџић, Пјес. I. 64-5)

V obče pa so jugoslavjanske narodne pesni o Vilah jako različne и zanimive vsebine, tako da bi lahko dale krasne snovi za slike našim umetnikom. —é—

Статистика краљевине Србије.

Под горњим насловом изишла е лане у Београду књига, у којој су изложени обшти резултати последњог пописа становништва 1890 год. Ми ћемо изнети само најважније резултате.

У Србији има 15 округа, 72 среза, 1271 општина, 24 вароши, 47 варошица, 3135 села, 897 заселака, свега насељених места 4103. Просечно становника на 1 срез долази 28.998. Највећи број општина има са 1000—1250 ст.

Кућа било е 335.760 (у Београду 13.064). Кад број кућа поредимо с бројем вароши и села, онда излази, да је долазило просечно кућа на 1 варош 688, на 1 село 71.

Задруга (породица) било је 348.258 (по варошима 60.068, по селима 288.189). Ако бисмо узели за снажну породицу ону, у којој има бар 12 чланова, онда проценат оваких задруга износи у варошима једва 2·96, у селима 10·80, у опште 9·43. Просечан број једне задруге у опште 6·21 чланова.

Густина насељености и прираштај становника Средња је густина у Европи 37 ст. на 1 км². Србија са 45 ст. на 1 км² је на 11 месту међу европским државама. Од свих балканских држава она је најгушће насељена. Највећа је густина насељености у подунавском (80·6 на 1 км²) а најмања у крајинском. Више рођених

по умрлих од 1884 до 1890 било 222.403, а вишак становника 260.225, значи да је се доселило 37.822 становника. Прираштај становника варошких био је 21·59%, а селских 11·56%. Становништво по варошима расте два пута јаче но по селима. Мушких се више рађа но женских; у вечини европских држава има вишак женских, у Србији је то обратно. Мушких је било 1,109.885, женских 1,052.076.

На 100 становника долазило је на мушке 51·34, на женске 48·66. (У Аустрији на 1000 мушких долази 1041 женских, у Немачкој 1036, у Француској 1008; па и у Бугарској има релативно више женских него у Србији).

Кад се упореде размере година становника у Србији са размерама у европским државама, онда су размере скоро исте. У Србији има више стараца од 60 год. но у европским државама. Преко 100 год било је 575 стараца; 3 је било преко 135 година. У Србији као и у Бугарској, је велики прираштај, а мали проценат становника у продуктивно доба (16—70 год.).

Становништво по материњем језику. По варошима долази на 100 Срба стране народности 10·36: највише Румуна 5953, за тим Цигана 5530, Немаца 6090, Јевреја муш. 2250, жен. 2243 и Мађара мушких 683, а женских 1057. Словена само 2713. По селима на 100 Срба 9·40 стране народности. Прираштај становника у процентима код појединих народности од 1884 до 1890 год.: код Срба 15·51, Румуна 4·03, Јевреја 9·28, Цигана 10·32, осталих 0·98.

По вери. Највећи део 98·42% становника је у Србији источно-православне вере; 3·25% католичке, 0·36% протестантске, 1·61% Мојсијеве, 1·66% Мухамедове.

По писмености. Читати и писати по варошима мушки знаду 76.208 (47·29%), женски 31.990 (25·53%); по селима мушки 120629 (12·71%) женски 5352 (0·58%). У опште читати и писати у процентима по варошима 37·77, по селима 6·72, у Србији 10·83; само читати по варошима 0·33; неписмених по варошима 61·40, по селима 93·02, и Србији 88·84%. Од 1884 год. повећао се број писмених по варошима за 25·03%, а по селима за 46·89%. Ако се изврши поређење са старијим годинама, онда излази, да је за 24 год. порастао три пута број писмених. Доиста леп напредак.

Страних поданика има у Србији свега 22.105 (највише из Угарске 11.635, из Аустрије 3969).

Становништво по занимању. Од целокупног становништва $\frac{9}{10}$ су земљорадници, а тек $\frac{1}{10}$ има другог занимања. — Свега од целокупнога становништва бави се индустријом 6·54 од сто; на 1000 мушких у индустријским пословима учествовало е 786 женских. Свега

у процентима од целокупног становништва бави се трговином 4.63. На 1000 мушких учествовала је у трговини 782 женских. Класа слободних занимања: војска 12.724 (0.59%); државне и општинеке службе 32.749 (1.51%); слободна занимања 7024 (0.33%); оних, који живе од прихода и помоћи 5834 (0.27%) и који живе у заводима 49.098 (1.98%). Свега у овој класи било је 4.68% од целокупног становништва.

Ово су најважнији резултати, ексцерпирани из темељно и савезно израђене српске статистике.

Културно-исторически новини. Kulturno-zgodovinske novine. Културно-историческе вести. Kulturno-povjestne viesti.

Црква и училище. — Cerkev in šola.

— Црква и школа. — Crkva i škola.

— При министерството на правосъщенето се е съставила една комисија, която да се занимае съ правосъсният въпросъ, за да се въведе еднообразие тамъ, гдѣто се срѣщатъ различия между разнитѣ книжовници.

Medicinski fakultet u Zagrebu. Minule godine 1894. unišlo je dobrovoljnih prinosa 6761 for. 5 novč. — Ukupna svota dobrovoljnih prinosa za ovu svrhu iznosila je koncem godine 1893. 162.680 for.

Наука и художество. — Nauka in umetnost.

Наука и уметност. — Nauka i umjetnost.

Analitičko-kemički laboratorij uredio je na temelju vladine dozvole dr. Srećko Bošnjaković u Zagrebu, kojemu je zavodu vlada podijelila pravo javnosti.

Театръ и музика — Gledišče in glasba.

Повориште и глазба. — Kazalište i glazba.

— У новој поворишној згради, коју подиже Лаза Дуиџерски у Новом Саду, одигра се 4. фебруара прва представа: „Задужбина кнеза Лазара“.

Tamburaški zbori se pridno snujejo po Slovenskem, po primeru hrvatskih. Tamburica je jednako omiljena svakemu južnemu Slavjanu. A tudi tujci jo radi po-

слушајо: znano je, kako so bili z veseljem sprejeti hrvatski tamburaši na Pariški izložbi, in kako se dopada pri raznih koncertih na Dunaju, v Gradcu itd.

Търговина, индустрия и съобщения. —

Trgovina, obrtnija in promet. — Trgovina, obrt i promet. — Trgovina, obrt i promet.

— Отъ новата желѣзопътна линия Солунъ - Серъ - Дедеагачъ, която ще се присѣдини тука на съществующата цариградска линия, отвори се прѣди кратко врѣме за циркуляцията едната часть: Хаджибеглиецъ Серъ.

— Отъ 1 мартъ н. ст. 1895 год., по българскитѣ държавни желѣзници влиза въ сила тарифата за обиколнитѣ ижтувания.

Staklana «Zvečevo» u Slavoniji stupila je novom goeinom u nov život, te se može i većim modernim poduzećima staviti o bok. Staklana «Zvečevo» je vlastništvo hrvatskoga dioničkoga društva za industriju stakla.

Народно стопанство. — Narodno gospodarstvo. — Народна привреда. — Narodno gospodarstvo.

— Въ българската народна банка се приготви балансетъ за истеклата година. Чистия приходъ на

банката въллива на около 1,300.000 л. и прѣвипшава прихода отъ прѣдшествующатата съ около 123.000 лева. Спорѣдъ внесення капиталъ заедно съ резервнитѣ фондове, тоя приходъ означава една годишна печалба отъ близу 12%.

Bosansko-hercegovacka narodna dionička banka jest prvi novčani zavod u zaposjednutim zemljama. Prošle je godine cjelokupni novčani promet ove banke iznašao 37,981.800 for. 84 novč. Čist je dobitak postignut: 62.152 for. 16 $\frac{1}{2}$ novč. — Dividencija se izplaćuje po dionici 24 for. t. j. 12%.

Изложения и конгреси. — Razstave in kongresi. — Изложбе и конгреси. — Изложбе и конгреси.

— По распореджанieto на министертвото на търговията и земледѣлното, земледѣлскитѣ конкурси щѣли да станатъ: въ Ески Джумая отъ 1 до 5 май и въ Плъвенъ отъ 20 до 23 юлнѣ.

Na budimpeštanskoj izložbi g. 1896. dijelit će se odio kraljevine Hrvatske u dva glavna razreda, i to na historičku izložbu i na izložbu sadašnjosti. U prvom razredu predstaviti će se glavne crte kulturnoga razvitka kraljevine Hrvatske prema historičkim epohama. Izložba sadašnjosti prikazivat će kulturni napredak Hrvatske u najnovije vrijeme. Prostor imat će u površini preko 11.000 četvornih metara. Izložbene zgrade bit će tri: paviljon za proizvode obrtne i gospodarske, šumarski paviljon i paviljon za umjetnosti, vještine i za historički odsjek. Ovaj posljednji paviljon bit će od željeza, te će se poslije izložbe prenijeti u Zagreb. Troškovi za gradnju ovoga paviljona proračunani su sa 45—50.000 for. Podna površina ovoga paviljona iznašat će 650 četv. met. — Šumarski paviljon na izložbi stajat će 25.000 for. I taj će se paviljon nakon izložbe poput onoga željeznog paviljona za umjetnost prenijeti poslije izložbe u Zagreb, i predati u vlastništvo hrv. šumarskog društva, kojemu će zajedno sa izložci slu-

žiti kao permanentni šumarski muzej kraljevine Hrvatske.

Естествени науки. — Naravoslovne nauke. — Природословне науке. — Prirodoslovne nauke.

Nikola Tesla, rodjen u Lici (u Hrvatskoj) počeo je na velikoj izložbi u Chicagu svraćati pozornost na sebe. Hrvatski list «Chicago» piše o Tesli među inim ovo: «Najnoviji izum Tesle je njegov «Oscillator» i takozvani «Elektro-magnetički motor», kojeg će električni magnet kroz silu pare u nikad nečuvenu brzinu kretanja staviti. Sve ovo prouzročit će takov elektricitizam, da će isti najveće strojeve kretati. Ako ovaj «Oscillator», što ga je Tesla izumio, dodje u porabu, onda će na polju mehanizma nastati prava revolucija, jer će se parobrodarski strojevi tada deset puta brže kretati».

Здравословне и лѣковити мѣста. — Zdravoslovje in letovišča. — Здравословје и бање. — Zdravoslovje in kupelji.

— Г-да д-ръ Янколовъ и д-ръ Золотовичъ бѣхж отишли въ Парижъ, за да се запознаятъ съ системата на д-ръ Ру за цѣренье дифтерита. Тѣ се завърнахж вече мин. мѣсець и прѣдставихж по принадлежность докладъ по изучаванията си.

— Има веж пет година да у Црној Гори није било епидемије на деца ни на одраслима.

U kr. zemaljskom zavodu za umobolne u Stenjevcu (u Hrvatskoj) preostalo je koncem godine 1893. 387 osoba, a minule godine pridošlo 210 osoba. Izvan Hrvatske bilo je nadležnih 38 bolesnika. — Umobolni zavod u Stenjevcu opstoji oko 15 godina. Za njegov postanak i uredjenje stekao si je velikih zasluga pokojni dr. Ant. Schwarz.

Археология. — Starinoslovje. — Археологija. — Arheologija.

Arheološki muzej u Zagrebu obogatilo se ovih dana sa 129 etnografskih

predmeta iz pokrajine Koango. Te je predmete poklonio upravitelj te pokrajine kapetan Dragutin Lerman. Zbirka reprezentuje lijepu vrijednost a predočuje sliku narodne umjetnosti onih krajeva, te joj osim one u Brüsselju sigurno nigdje nema premca.

Југославјанска библиографија. — Југославјанска bibliografija. — Југословенска библиографија. — Jugoslavenska bibliografija.

(Vse tukaj omenjene knjige in spisi morejo se naročiti v knjigarni Alojzija Bezenška v Plovdivu. — Всичките тука спомнени книги и списанија можат да се поручат чреџ книжарницата „Чела“ на Луј Бевеншек во Пловдив.)

— Г. Ив. Вазов е издал II часть отъ своитѣ „Драски и шарки“. На нашитѣ читатели вѣрваме сѣ добрѣ по-

знати съчиненията на Вазова. Както I часть отъ оня сборникъ на разкази изъ равнитѣ слоеве на бѣлг. общество, така и II-та сѣ прѣвѣходни.

— У 1894 години излазило је српских и хрватских листова две стотине: 84 их је штампано латиницом, 112 ћирилицом, 4 пола ћирилицом, пола латиницом. — У Београду је излазило 56 листова, у Загребу 42, у Задру 13, у Новом Саду 10, у Сарајеву 8, у Шабцу 6, у Нишу 4, у Смедереву 4, у Велики Кикинди, Осеку и Сомбору по 3 и т. д. Чак у Америци има 5 српских и хрватских листова.

Crnogorski knez, koji je dosele napisao dramu «Balkanska carica» i epskolirsku pjesmu «Pjesnik i vila», napisao je opet novo pjesniško djelo, i to dramu u stihovima pod naslovom: «Knez Arban».

Разин. Raznoterosti. Смесце. Razno.

Лични вѣстия. — Osobne vesti. —

Личне вести. — Osobne vjesti.

— За градски архитектъ во Пловдивъ назначенъ е г. И. Шинтръ, който е занимавалъ това мѣсто достойно вече по-рано и на когото градътъ има да благодари обшира планъ и нѣкоп хубави постройкы, особено красивата црква на св. Кирилъ и Методий, спомнѣната во миналий брой на списанието ни.

Prof. dr. Antun Lobmajer, ravnatelj zemaljskog primaljskog zavoda u Zagrebu, koji mnogo radi na popularizaciji medicinske znanosti, odlikovan je redom sv. Save III. stepena.

Празници. — Praznici. — Празници.

— Praznici.

— Бѣлг. академ. дружество „Балканъ“ во Виена даде на 15/27 мартъ единъ концертъ съ балъ во честь

на 25-годишнината на бѣлг. црква. При него съдѣйствуваха тамбурашки оркестеръ на хрватското акад. дружество „Звонимиръ“ и славянското пѣвческо дружество. Успѣхътъ бѣше блѣскавъ.

U spomen Račkijev govorio je na dan sv. Save u «Srpskoj Matici» u Novom Sadu lijep govor dr. Mih. Polit-Desančić.

Дружествени вѣстия. — Društvene novine. — Друштвене вести. — Društvene vjesti.

— При висшето училище во София се основа студентското философско дружество като клоњ отъ общото студ. дружество „Наука“.

Нещастни случаи. — Nesrečni slučaji.

Несрећни случаи. — Nesretni slučajevi.

Silni potresi so naredili ta mesec velikanske škode v Ljubljani in okolici. Prihodnjič poročamo obširneje.

